

Prva sosedica. Tako sem jaz koprnela po sinu, koprnela po sinu, ki ni prišel.

Druga sosedica. Tako sem koprnela dolga leta — leta, kje so? — po možu in sinovih: kjé so?

Tretja sosedica. Tako so šli vsi, ti lepi fantje, preko gorá, preko morjá — kjé so?

Molk.

Mati (stopi v ospredje). Bog je bil usmiljen. Kar je vzel z levico, je stoterno povrnil z desnico. V njem, ki ga je poklical pred svoj oltar, je vrnil možá, sinove in dom.

Prva sosedica. Tebi je povrnil; na nas, sirote, se ni ozrl.

Mati. Ene same lehe ni oškropil dež; Bog je poslal znamenje, da bi vsi, ki so obloženi in zapuščeni, spoznali njegovo usmiljenje.

Vse sosede. Blagor tebi! (Odidejo.)

Mati. Strah me je blagrovanja. —

Fr an e k a pride.

Mati. Ali si pogledala po klanecu, tudi natanko v dolino pogledala? Ali nisi počakala, da bi se prikazal voz, če je bil morda skrit za gozdičem?

Francka. Tudi tako bi prišel; ne bi ga priklicala z očmi.

Mati (osupla). Ne s temi solznimi!

Francka. Kakor da bi ga mrtvega vozili, tako mi je pri srečju.

Mati. Greh so take besede. Bridkost je preblizu, ne zôvi je! Kakor si se nedeljsko oblekla, tako še srečju ukaži, da bodi veselo.

Francka. Ukazala sem, pa se je razjokala.

Mati. Zdi se mi, da slišim voz na klanecu. Skozi zid in hrib ga vidim. Daj vina in kruha na mizo!² (Mati proti durim, Francka stopi k polici, ki je pregrnjena z belim prtom.)

T o n e med durmi.

Tone. Ne še dočakali?

Mati. Zgodaj je še. (Odide.)

Tone. Kaj me nisi slišala? Krepko sem stopil in naglas sem govoril.

Francka. Slišala sem te; pozdravljen! (Postavlja na mizo vino in kruh.)

Tone. Ob slabem vremenu sem prišel, se mi zdi. Deževalo je in oblačno je še. Kaj tako boš sprejela svojega brata?

Francka (séde trudna). Kakor črn kamen je leglo to noč na moje sree, in neče stran. Ali verjameš spominom?

Tone. Ne verjamem.

Francka. Tistemu, ki verjame, se razodenejo. Sinoči, komaj da zatisnem oči, se vzdramim v grozi; pa je zaklenkalo z mrtvaškim zvoncem, natanko sem slišala. Čisto tenko je zajokalo, samo trikrat, in je utihnilo.

Tone. Bog mu daj nebesa, kdor je bil!³

Francka. Nihče ni umiral, nikogar ni bilo v cerkvi, nihče ni zvonil.

Tone. Veter je bil zavzdihnil skozi lino.

Francka. Ni bilo vetra sinoči. — Tako mi je oznanil spomin bridkost in nesrečo; zato je težko moje sree.

Tone. Še včeraj je bilo veselo. Tako vesela si bila še včeraj, ne zaradi mene, da sem rekel: poberi, Amerikanec, kar imaš, pa odtod, pa čez morje! Rekel sem, glej, ampak nisem storil, nogé so bile ukovane.

Francka (vzklikne). Še ti bi šel? Kóga bi imela v tej samoti?

Tone (jo prime za roko, séde). Vsaj toliko me imaš rada, kakor brata. Jaz pa ti rečem, da te imam rajši; rad te imam brez lepih besed. Ko si včeraj vsa gorela v obraz, ko sem šel mimo in me nisi pogledala — sem stisnil pesti in zakričal bi. Takrat sem vedel, da te imam rad. Povej še ti, če si mi prijazna, pa te vzdignem, majhno kakor si, da te ponese v lepše kraje.

Francka (tího). Ne danes takih besed, ne ob tej uri!

Tone (izpusti njeno roko). Vedel sem — včeraj sem spoznal, ko sem šel mimo in me nisi pogledala!

Francka (ga pogleda začudeno in plaho).

Tone. Kaj bi lazil po ovinkih in bi postrani govoril — nisem vajen! Tako je stvar: mislil sem, da pridem in ti porečem: poveži culo in pojdi z mano v Ameriko, tukaj so tihi in zapuščeni kraji, človeka napravijo lenega in potrtega; onkraj morja šele človek spozna, da ima roke in glavo — tja pojdiva! — Tako sem mislil, da ti porečem. Zdaj pa je vse to kakor spomin; njega imaš rada, zanj si zardela, zanj jokala. Bog vaju blagoslovi; povezal bom culo, še jutri bom storil, pa jokal ne bom.

Francka. Mene žališ, ki te imam od sreča rada, in tudi njega žališ, ki te ne sliši; kaj sva ti storila?

Tone. Nobenega nisem žalil, ne tebe ne njega, zakaj vaju obadva imam rad. Ampak po pravici je treba govoriti, brez laži, zato da se vse spozna in da ne bo potem ne zamere ne žalosti...

ZAPISKI.

SLOVSTVO.

Euripides: **Bratski spor** (Phoínissai). Preložil A. Sovrè. Izdala Nova Založba v Ljubljani, 1923. Lani je Dom in svet (str. 59. nsl.) z veseljem pozdravil Sovretov prevod Kralja Ojdipa; danes z enakim veseljem pozdravljamo »Bratski spor«, s katerim nam je prvič izpregovoril v našem jeziku tretji starogrški tragik, Euripides. Od lomek tega prevoda smo že čitali lani v Mladiki (1923, str. 84. nsl.), kjer je prelagatelj priobčil tudi uvod, kolikor ga je treba za vsebino. Gre za spor med sinovoma kralja Ojdipa, Eteoklom in Polinejkom, ki sta se bila domenila, da bosta vsak eno leto vladala nad Tebami, toda se Eteokles, okusivši slast gospostva, ni hotel umakniti, radi česar je prišel Polinejkes z zavezniško vojsko pred mesto Tebe, kjer se vrši boj in v katerem

² Korigirano iz »Daj vina in kruha...«

³ Korigirano iz »kdor je umiral«.

končno oba brata padeta v medsebojnem umoru. (Phoinissai se imenuje v izvorniku po zboru deklet, ki so prišle iz Fenicije, romajoč v svete Delfe, pa so se na potu ustavile v Tebah, ustanovljenih v davnem času od Kadma, ki je bil tudi Feničan; in prav tedaj, ko se romarice mude v Tebah, obkoli Polinejkes mesto.)

Euripides je bil po letih nekoliko mlajši od Sofokla, rojen l. 480, u. 406. pred Kr. Dočim se nam je Ajshilovih ter Sofoklejevih tragedij ohranilo od vsakega samo po 7, se jih je Euripidovih 18, — dokaz, da so ga najbolj prepisovali, igrali in brali. Zdaj, ko smo dobili prvi prevod Euripida v našem jeziku (Ajshila je deloma prevedel Fr. Omerza v Mentorju, Sofokla pa imamo v več prevodih), je marsikomu, ki sicer ne čita grških izvornikov, pa morda tudi drugojezičnih prevodov nima pri rokah, dana možnost, študirati razvoj starogrške tragedije. Od l. 473. pred Kr., kamor sega najstarejša drama Ajshilova (Pribežnice), pa do l. 406. pred Kr. se je dramatična umetnost v Atenah silno razvila: vsi trije so bili tragiki, vsi trije so zajemali iz mitologije (pripovedke o herojih), vsi trije večkrat obdelali isto snov, in vendar — kakšen razloček!

G. Sovrè nam v svojem uvodu (str. 4—8) točno navaja bistvene znake, po katerih se ti dramatični mojstri ločijo drug od drugega. Najprej po vsebini: Ajshilos in Sofokles verujeta v istinitost junaških zgodb, Euripides pa je učenec prosvetljencev 5. stoletja pred Kr., sofistov, in kot tak poln skepse, — ki so mu vse one zgodbe zgolj naivne pravljice. Že, če primerjamo samo ti dve drami, Sofokla Kralja Ojdipa ter »Bratski spor«, takoj zapazimo idejni prepad: v Kralju Ojdipu vladajo bogovi nad usodo ljudi, vsa nesreča je prišla nad kraljevsko hišo v Tebah zaradi nepokorščine kralja Laja napram bogovom; tu, pri Euripidu o kakem »podedovanem« grehu ni govora, ampak brata sta se sprla, ker je starejši, Eteokles, iz gospodvaželjnosti prelomil dano besedo. Ne višja volja bogov torej, ampak čisto nizke strasti povzročajo pri Euripidu zapletljaje. Pri Ajshilu (Sedmorica zoper Tebe) se bori isti Eteokles v idealnem zanosu za domovino, pri Euripidu kot podel egoist, sebičnež za svoje osebno gospodstvo. Pri Ajshilu in Sofoklu je bila tragedija še v tesni zvezi z bogoslužjem (v čast Dionizu), nekakšna liturgija, čin vere; pri Euripidu ima že posveten značaj, je že skoro »meščanska žaloigra«. Pri Ajshilu in Sofokleju imajo Ojdipus, Eteokles itd. nekakšen svetniški sij (»božanstveno obstret«, kakor pravi Sovrè, Bratski spor, 5), Euripides jim ga je strgal in iz njih napravil pristne, bedne zemljane z vsemi človeškimi strastmi in vrlinami. — Euripides »je odkril poeziji žensko dušo«. To bi bil drugi znak za Euripida napram prejšnjima tragikom. To odkritje se vidi seve predvsem v Medeji, Alkesti, Hekabi itd.; vendar pa tudi nekoliko v »Bratskem sporu«: Jokasta je izredno lepo označena kot ljubeča mati, ki ljubi oba svoja sinova enako; take označe pri Ajshilu in Sofokleju ne najdemo. — »Euripidove drame se odlikujejo po neobičajnem bogastvu zanimive snovnosti, čudežnih

prigod, divjih pustolovščin...« (Sovre, str. 6). Deloma to lahko opazujemo tudi v pričujoči igri: dočim sta po starodavnem sporočilu Jokasta in Ojdipus ob izbruhu »Bratskega spora« že mrtva (pri Ajshilu in Sofokleju je tako!), pri Euripidu oba živita in tako ima pesnik priliko za celo vrsto novih pretresljivih prizorov (kako mati skuša oba brata izmiriti itd.), katerih onadva ne poznata. Tudi po vnanji obliki vidimo važno razliko: zbor ni več v tako tesni zvezi z glavnim dejanjem; v prologu pove Euripides vse, kar treba vedeti iz predfabule, dočim si mora pri Ajshilu in Sofokleju gledavec sam iz poteka dejanja izluščiti; sli, ki precej obširno govore tudi pri Ajshilu in Sofokleju, imajo pri Euripidu izredno sijajno izdelana poročila; kot prosvetljence ima Euripides nenavadno množino splošnih misli, modernih idej.

Samó omenim naj, da gre od Euripida ravna črta do Seneke, od Seneke do Šekspirja.

Kar se tiče prevoda samega, velja vse, kar smo pisali lani (Dom in svet, 1923) o priliki objave Kralja Ojdipa. G. Sovrè sijajno prevaja. Kjer je Euripides najdivnejši (pripoved o boju in dvoboju, 5. dejanje, prim. Mlad. n. m.), tam se tu njegov prevod posebno odlikuje.

G. Sovrè je storil vse, da nam je čitanje te umetnine prijetno in lahko umljivo: razdelil jo je v pet dejanj, opremil z izbornimi režiserskimi opazkami (česar n. pr. hrvatski prevod nima), za nas nekoliko predolgi jambski trimeter spremenil v šekspirski peterostopni jamb, ki smo ga že navajeni, zlasti pa Euripidovo krasno grščino pretočil v enako lepo slovenščino. Iz vsake vrstice se vidi, da se je g. prelagatelj za posel prevajanja temeljito pripravil; zakaj iz njega govore naši najboljši: najprej narod sam (s srečnoizbranimi rekli, n. pr. v. 772 za grški ememfamem: par bridkih sem mu povedal), potem pa Levstik (devetkam za grški makrogorein itd.), Jurčič (remini-scence iz Tugomerja!), Stritar (sem se usapil, praščiti), Zupančič (v. 552 kàk fantóm za grški kenón, s »prebujnih kodrov slapom«, v. 308 za piti plokamos haitas). Svojo umetelnost pokaže prevajavec zlasti pri besednih igrach, ki jih je najtežje prevesti (kar velja za vse jezike), g. Sovrè ima tako mesto n. pr. v. 199. nsl. (ženski spol) iz betve naredi bečvo. Marsikak grški abstraktni pojem Sovrè prevede konkretno, plastično n. pr. v. 597 »Bogataš je zajec: grešnik vse prerad živi« za grško: deilón o plutos kaj philopsychon). V enem oziru se s tem genialnim prelagateljem pa vendarle ne strinjam: prevečkrat rabi manj znane izraze, kjer imamo bolj znane in ki bi enako dobro šli v metrum, n. pr. namesto skala, kamen pravi balvan (v. 1063), namesto mu rebode méčo piše: mu prepahne litko (kar imajo res vzhodni Štajerci, Čehi, Poljaki), namesto kopje mu rabi ratišče; namesto mrhovina mrlád (po Cafu). Težko bo umeti v.: »Konj ga drapne s kopitom po nartu«. (V. 41) Naglas Krtóvo je prisiljen.

Pa čemu naj naštevam malenkosti, ko je toliko vrlin! Ob čitanju Sovretovih prevodov se človek nauči kar mimogredé veliko množino lepih slo-

venskih izrazov, za katere doslej ni vedel ali jih je bil že pozabil. In če pazno beremo »Bratski spor«, vidimo še nekaj: Evripides je bil res čisto moderen človek, kakor da bi bil gledal našo dobo! Zakaj še danes — kakor takrat — se zgodi, da se dve stranki dogovorita, izvrševati oblast menjema, vsaka en čas; toda prva stranka, ki pride prva na vrsto, se oblasti navadi in je ne da več iz rok. Takó-le de Eteokles:

...v prostranstvo bi polétel k solnca vzhodu,
zemlji se v drob pogreznil, ko bi mogel,
za last največjega bogov — gospostvo.
In ta dragulj naj dam iz rok? Ne...

(Verzi 504., 505., 506.)

Dr. J. D.

Dr. Janez Mencinger: Izbrani spisi. Izdala »Matica Slovenska«. Uredil dr. Jos. Tominšek. III. zv.: povesti, satire, članki. V Ljubljani, 1922. Prvi zvezek Izbranih spisov (Jerica, Vetrogončič, Človek toliko velja, kar plača) je izdala »Matica« pod istim uredništvom l. 1911, drugi zvezek (Bore mladost, Skušnjave in izkušnje, Zlato pa sir) pa l. 1913. Prvi zvezek je pisatelj še doživel; umrl je — kakor znano — dne 12. aprila 1912. Zaradi svetovne vojne je šele lani »Matica« mogla izdati tretji zvezek.

Na prvem mestu prinaša ta zvezek povestico »Zgubljeni, pa spet najdeni sin«. Spis je zanimiv v več ozirih: bil je prvi spis I. zvezka »Slovenskih večernic« (l. 1860); spis bi bil moral prav za prav priti v I. zvezek Izbranih spisov, ker po času in pisateljevem razvoju tiče tja. A zdi se, da ga je urednik šele zdaj zasledil. Dobro, da ga je. (Tudi dr. Grafenauer ga v svoji veliki Zgodovini novejšega slov. slovstva še ne omenja.) Je to povest za ljudstvo, v moralnim naukom na koncu. — »Mešana gospoda«, obraz iz vsakdanjega življenja (ponatis iz Ljublj. Zvona, I. 1881), str. 37—78. Ta humoreska, ki jo je Mencinger napisal po petnajstletnem molku (na leposlovnem polju), je — kakor piše urednik — zadnja prava povest Mencingerjeva. Ta spis zahteva precej izurjenosti bravčeve; saj urednik sam (str. 153) pravi, da je n. pr. »usoda Medvedovega mačka do konca — in še preko konca — misteriozna«. Čitatelj v resnici ne ve, zakaj ta maček na koncu še mijavka. Mencinger ima čisto svojo tehniko. Dočim vsako Jurčičevo povest v lahkoto pregledaš in obnoviš, če treba, bi »Mešano gospodo« le spreten, zelo pazljiv čitatelj mogel ob kratkem povedati. — Najbolj smo veseli parodije: »Cmokavzar in Ušperna«. Izviren roman. Iz kabalščine poslovenil Sivor. (Str. 79—102.) Urednik je storil vse, da živo čutimo vsak udarec, vsak smehlaj te satire; na str. 162 nsl. nam namreč prav drastično kaže Kodrov slog. To je bila res izborna misel, da je ponatisnil »Oreharjevega Blaža«, potem pa dodal še »evetke« iz drugih Kodrovih romanov in povesti. — Klasičen donesek k zgodovini leposlovne kritike pri Slovencih je satira »Vodnikov Vršac, potlej pa še nekaj«, str. 103—116 (ponatis iz Ljubljanskega Zvona, 1885). Urednik je dodal opomb str. 175 do 208 drobnega in najdrobnejšega tiska; cela mono-

grafija mu je narastla ob polemiki dr. Mahniča proti S. Gregorčiču. Iz zadnjih dveh spisov vidimo, kako duhovit in visoko naobražen mož je bil Mencinger. — »Kmet in narodnost«, str. 117 do 145 (ponatis iz Bleiw. Novic 1866). Članek je poljudno znanstvena razprava o velikanski moči idej, posebno narodnostne ideje. Tudi še danes aktualen. — V dodatku (str. 211 nsl.) čitamo še izborno parodijo Mencingerjevo na koseščino (iz Ljublj. Zvona, 1912).

Dodobra bomo Mencingerja seveda spoznali šele, ko dobimo v roke njegovega »Abadona« ter »Mojo hojo na Triglav«, ki ju željno pričakujemo; vendar nam je urednik že v tem (III.) zvezku v Predgovoru (str. 3—28) očrtal pglavitne znake tega izrednega moža, ki nam s svojim globokim krščanstvom, s svojo globoko vero v osebnega Boga kaže izhod iz težkih blodenj sodobnega materializma. J. Db.

Josip Jurčič: Spisi. Uredil dr. Ivan Grafenauer. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1923. II. zvezek: Jurij Kobila. — Tihotapca. — Vrban Smukova ženitev. — Kloštrski žolnir. — Grad Rojinje. — Golida. — X. zvezek: Slovenski svetec in učitelj. — Veronika Deseniška. Zdaj imamo v Grafenauerjevi izdaji domala vse leposlovne spise Jurčičeve pri rokah. II. zvezek prinaša »Tihotapca«, poleg »Domna«, Jurčičevo najboljšo povest; X. zvezek pa »Slov. svetea in učitelja«, ki je bil v Ljubljanskem Zvonu 1886 prvič in je v tej zbirki drugič natisnjen. »Opomenj« je za II. zvezek urednik napisal 24 strani drobnega tiska, za X. zvezek pa 31. Kakor se iz vsega vidi, je imel urednik pri spisovanju »opomenj« dvojni smoter pred očmi: najprej ta, da čitatelju posreduje stvarno razumevanje vseh teh spisov in vseh posameznosti v njih, ki bi utegnile biti neznane; potem pa te »opomnje« navajajo čitatelja, tudi estetično uživati najvažnejše spise Jurčičeve s tem, da kažejo, kje je Jurčič snov dobil, kako jo uporabil, pri kom se učil. Estetično izobrazuje čitatelja tudi to, da mu urednik poleg velikih vrlin ne zamolči tudi slabših strani, ki se semtertja nahajajo v nekaterih povestih (n. pr. risanje luteranske dobe v »Juriju Kobili«, neverjetnost odločilnega dejanja v »Kloštrskem žolnirju«, nedoslednost v risanju značaja grofa Friderika v »Veroniki Deseniški« ter pomanjkanje dramatične napetosti v prvih štirih činih; zlasti odločno poudarja zmoto Jurčičevo, ki trdi, da sta bila brata Ciril in Metod Slovana in da sta kot taka za svoj rod bila pripravljena trpeti, dočim sta bila Grka in sta šla na Moravsko učiti ne iz novodobnega nacionalizma, ampak iz starokrščanske verske gorečnosti). S posebnim veseljem čitamo »opomnje« za »Slov. svetea in učitelja«, ki upoštevajo najnovejše preiskave Pastrnkove, Snopkove, Grivčeve, Kidričeve. Ob tem se nam kar hudo zdi, da Jurčič ni poznal papeža Ivana VIII. pisem na nemške škofo, priobčenih prvič l. 1880.

Lahko torej ob koncu izdaje rečemo, da je bil Grafenauer vesten urednik Jurčičevih spisov, ki je prvotni tekst ohranil, kar le mogoče, v prvotni